

ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ТА ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТІВ

НОВАТОРСТВО РЮТБЕФА

© Білик О.С., Домбровський Ю.О., 2000
ДУ “Львівська політехніка”

Французька поезія середніх віків не може похвалитися визначними поетичними індивідуальностями. Серед досить великої кількості труверів мало є таких, які б піднесли над пересічним рівнем і вийшли б поза рамки традиційної тематики та формальних шаблонів. Уся їх поетична творчість обертається в колі традиційної, досить вузької тематики та традиційних форм. Характер французької середньовічної поезії позначений ще колективізмом народної творчості, з якої вона розвинулась. Так звана аристократична поезія провансальського напрямку відзначається вужчою тематикою та біднішими стилістичними засобами.

Проте в XII столітті вимальовується вже декілька виразних поетичних індивідуальностей які підносяться над сірою масою труверів та залишають на своїх творах відбиток свого духу. Такими поетичними індивідуальностями стали поети міщанського походження, зв'язані безпосередньо з міщанським середовищем та з традиціями міської літератури. Вони вносять нові елементи в цю поезію, обновлюють її зміст і форми.

Рютбеф виступив на літературній ниві в той період, коли середньовічні міста стали реальною і політичною силою, а міщанство сформувало третій основний стан феодального суспільства, яке почало боротьбу за кращі умови свого розвитку і отримало рішучу перевагу над аристократичним у галузі культурної і літературної творчості. Тому Рютбеф свідомо ставив свою творчість на противагу творчості аристократичного напрямку, вводячи у поезію тематику, ідейний зміст і художні засоби, типові для міської літератури.

Повний розвиток всіх феодальних суспільних сил в XIII столітті, а особливо формування міського прошарку сприяли розвитку французької культури. До XIII століття належать кращі архітектурні пам'ятки готичного стилю. В XIII столітті спостерігається розквіт паризького університету і формування великих філософських систем Альберта Великого і Томи Аквінського, при одночасному зародженні опозиційних рухів і систем. До XIII століття належить і бурхливий розвиток літератури, яка своїм багатством і різнобарв'ям значно перевершила літературну продукцію XII століття.

Переломним моментом в розвитку французької літератури був прихід в неї міського прошарку. І не зважаючи на те, що рицарська література не відмерла відразу, вона має епігонський характер, у той час, як міська література бурхливо розвивається. Характерні риси міської літератури проникають і в епос, і в куртуазну лірику, яка найдовше залишається під впливом рицарської ідеології. Рішучий крок для завоювання і цієї царини для міської літератури зробив Рютбеф.

Поет свідомо відрікся від тематики, стилістичних засобів та всіх умовностей куртуазної поезії. Він зовсім не пише любовної поезії, обходиться без музичного акомпанементу; він відмовляється від штучного стилю буржуазної лірики з її незмінними мотивами нещасного кохання: рицар, що страждає, безжалісна дама. Рютбеф вводить поезію в русло міської літератури, переносячи в неї її тематику, ідейний зміст і художні засоби. І це він робить свідомо, з позиції своєї міщанської ідеології.

За характером своєї творчості і талантом Рютбеф може бути порівняний з Війоном. Це Війон XIII століття [2,6]. Менестрель, оповідач фаблію і монологів, він зумів винести зі свого мізерного існування поезію особисту і проникливо емоційну. Про нього самого, про його долю говорить його творчість, бо біографічних даних про життя Рютбефа надзвичайно мало, вони обмежуються окремими подіями і датами. Навіть видатний французький знавець Рютбефа Жулія Бастен у своєму вступі до найповнішого науково коментованого видання творів поета в розділі "Автор" опирається на його поезію, а не на документальні свідчення [1, т.1,4,5]. Тому біографія Рютбефа, що базується в основному на його творчості, досить неточна, і багато фактів можна розглядати лише як правдоподібні здогадки.

Поезія Рютбефа говорить про нього з тим особистим акцентом, що робить з цього парижанина попередника Франсуа Війона. Він вводить нас у свій інтимний світ, розказує про своє нужденне життя, розчарування у фальшивих друзях і всюди досягає хвилюючого і неприкрашеного виразу:

Кого я маю друзями назвати?
 Кого в душі беріг? Кого любив?
 На жаль лишилося їх дуже небагато,
 Мабуть, посів поганий добре не вродив,
 Багато друзів зрадниками стали,
 Сам Бог мене з усіх сторін атакував.
 Здається більше горя і печалі
 Ніхто з моїх знайомих не зазнав,
 Я думаю, це смертоносний вітер
 Любов і Дружбу мою спопелив,
 Під двері кинув, наче мертві квіти
 І подих смерті в серці залишив [1. 556-557]*

Рютбеф набагато більше ніж будь-який поет його часу торкається актуальних політичних проблем, висловлюючи при цьому не лише свої власні погляди, а й погляди всього міщанства на такі важливі події, як хрестові походи Людовіка IX, війни Карла Анжуйського.

Рютбеф – найвидатніший сатирик свого часу. В цьому відношенні його поезія, повністю відповідає характеру міської літератури. Його сатирична поезія пронизана тими ж ідеями, що і "Роман про Лиса", фаблію та ді і ле. Але сатира Рютбефа є надзвичайно глибокою, гострою, експресивною. Він критикує монахів, церкву, феодальну знать. Його сатири змушують нас жити з ним в розпалі XIII століття. Вони проливають нове світло на історію, передаючи нам хвилюючі враження сучасника.

* Тут і далі переклад наш. – О.Б., Ю.Д.

Рютбеф був ворогом жебруючих орденів, він безжалісно шарпав дворян, преторів і буржуа, які "роблять бога зі своїх животів і відмовляються брати участь у хрестових походах".

Відомо, як благовів Людовік IX перед орденами і які труди доклав, щоб прихилити їх до себе і спровадити в столицю. Він послідовно розміщує тут Кармелітів, Бегінців, братів Мішка. Всі вони в такій послідовності і проходять у сатири Рютбефа затитулованих "Паризькі ордени" (*Les ordres de Paris*) і в "Пісні про Ордені" (*La chanson des ordres*).

Рютбеф підкреслює, що не досить бути чесною людиною, щоб тебе шанували, треба бути ще й членом якогось ордену, і насміхається над чисельністю орденів у "Пісні про Ордені":

Сір пасербиць наплотив уповні
Сім'я велика, як опеньочник на пні
Ніхто й не сунеться із думкою такою,
Що Франція заскніє сиротою,
І дочок тих - десятки в короля,
І кожна з них своє вже родить немовля. /1,327/.

Поет критикує безпосередньо і короля, накладаючи на нього відповідальність за збільшення влади монаших орденів. Він натякає на те, що король створюючи свої благочестиві фундації, уступає скоріше потребі показати свою діяльність, аніж релігійним пориванням. У ді "Фарисеї" (*Du Pharisien*). Він протестує проти Лицемірства, яке за його словами є герменським кузенем еретизму. Його витягнуто з бруду та нечистот, де воно має звичку валятися, та осипано почестями. Ніхто не може бути в пошані, хто його не хвалить. Алегоричний персонаж, що в заголовку називається Фарисеєм, у тексті змінює стать і стає Лицемірством. Цей персонаж не відрізняється від Лицемірства, виведеного Жаном де Меном в "Романі про Троянду" (*Roman de Rose*). Обидва персонажі є втіленням, персоніфікацією лицемірства вкритого покривалом релігії. Обидва є попередженням Мольєрового Тартюфа [5]. І ще один славнозвісний персонаж Мольєра – скупий: "Аве Марія" (*L'Ave Maria Rustebeuf*) – це сатира на всевітню скупість, як і "Держава світу" (*L'Etat du monde*), де він критикує скнарість і любов до грошей адвокатів, селян, суддів, рицарів. Але найбільші претензії Рютбеф ставить до духовенства. Ця ж тема проходить і в сатири "Виразки світу" (*Les Plaies du monde*), де Рютбеф говорить, що одна з цих виразок на мирянах, друга – на церковниках і третя – на рицарстві.

Тематика поезії Рютбефа досить багата, багатша, ніж у будь-кого з його сучасників. Саме він вніс у поезію сімейно-побутову та актуально-політичну тематику. Вірші цієї тематики, в яких головним персонажем є сам поет, належать до найоригінальнішої поезії поета. Поетична творчість Рютбефа має особистий характер не тільки тому, що сюжети багатьох його поезій взяті з його власного життя, але також тому, що більшість їх – це відгук поета на актуальні події та проблеми, які хвилювали суспільство того часу. Цей тісний зв'язок поезії з особистим життям поета, з життям суспільства, її актуальність та сатирична загостреність є характерною рисою міщанської поезії, тоді, як вони зовсім чужі аристократичній. Використання в поезії автобіографічних мотивів – це не тільки типовий прояв міщанської літератури, але й спроба реалістичного зображення

дійсності. Автобіографічна поезія XIII століття, незважаючи на її щирість та безпосередність, має те ж саме насмішливо-сатиричне забарвлення, що й решта міщанської літератури. Цим тоном відрізняється поезія Рютбефа, Мюзета, Адама де ла Аль та інших від поезій Війона та поетів пізніших періодів.

Колен Мюзе, Адам Ольський, Рютбеф були одними з перших, що торкнулися в своїх поезіях особистих переживань, конкретних життєвих випадках та заповнили їх побутовими елементами. Автобіографічні елементи розкидані по всій творчості Рютбефа: та в деяких поезіях вони є настільки сильними, що їх виділено в окрему групу, яку перший видавець творів Рютбефа Жюбіналь назвав "П'єси написані Рютбефом про нього самого" [4]. Цікаво відмітити, що всі ці поезії були створені поетом у старшому віці. Про його молоді літа, першу дружину, любовні переживання, науку в університеті немає і натяку. Всі поезії Рютбефа мають зрілий характер, вони відображають спосіб думати та відчувати людини, яка пройшла життя, яка вміє критично оцінити і себе, і своє суспільство. Рютбеф виступає істориком свого життя.

З автобіографічних творів Рютбефа можна зробити висновок, що протягом довгого часу він волочився по трактирах, грав в кості, набивав живіт, кашляв від холоду, часто помирав від голоду, римував і співав про одних для інших.

Мені дав Бог,
Хай славиться в віках
Король добра і слави
Ганебно жалюгідні відчуття
А на додаток, ще й куценьку пам'ять
Та ренту для злиденного життя
І от живу, як та верба плакуча,
Як пташка між колючого гілля
Узимку й влітку плачем себе мучу
Життя все більш від щастя віддаля
Скидаю листяк осоки на морозі
Немає навіть вже до злості сил
Вже нічого шукати на життя дорозі
Все кане в небуття, за небосхил. /1,522/

У "Весіллі Рютбефа" (*Le mariage Rutbeuf*) та "Бідності Рютбефа" (*La pauvreté*) поет не забуває розказати про свої злидні, про всі нещастя, які йому прийшлося перенести, стараючись завоювати собі прихильність читачів, а особливо тих, від яких він чекає допомоги, він звинувачує не стільки зовнішні обставини, як сам себе. Він кається в пристрасі до гри та грошей і робить це дуже щиро, не приховуючи нічого. У "Бідності Рютбефа" поет звертається безпосередньо до Короля, прохаючи допомоги, натякаючи на те, що хрестовий похід випровадив, з королівства всіх визначних сеньйорів, його захисників, Рютбеф не має чим прогодувати сім'ю, за що купити хліба:

Королю! Змушу вас таке спізнати:
Мені вже нізвідки кусочок хліба взяти!
В Парижі, де земні всі блага є
Щонаймізерніше із них не є моє! /1,572/

У цій же поезії висміює скупість багатих сеньорів, які забули про давні лицарські звичаї обдаровувати жонглерів та труверів. Рютбеф ідеалізує давні часи, коли жонглерам на його думку жилося краще, коли вони мали більше пошани та грошей.

До автобіографічної поезії належать також поезії під не зовсім відповідними заголовками "Смерть Рютбефа" (La mort Rutbeuf) та "Мир Рютбефа" (La pai Rutbeuf) де виступає той же мотив бідності.

Цей дискомфорт гнітючий до нестями –
 Прийти у рідний дім (з пустими знов руками)
 І днів таких в житті моїм багато
 Надія в завтрашньому дні –
 Моє єдине свято. /1,550-551/

Автобіографічні поезії Рютбефа є прямим запереченням куртуазної поезії. Вони ліричні своїм характером, своїм настроєм, а їх основа епічна. Це або дія, або опис, або перше і друге разом. Рютбеф цілком свідомо протиставляє свою поезію, свій художній стиль та метод куртуазному. У той час, коли куртуазні поети обмежувались виключно любовною тематикою, серед збережених поезій Рютбефа не має жодного любовного вірша.

Це свідчить не про нездатність Рютбефа писати любовні вірші, а про свідомий відхід від усього старого і чужого для нього у літературі. Насамперед Рютбеф був сатириком, і тому навіть його автобіографічні твори пронизані їдкою іронією і гротеском. Та найціннішим і найоригінальнішим у Рютбефа є відкриття джерела довірливого ліризму, звідки витікають, попереджуючи балади Війона, його літанії з "Дев'яти радостей".

Ми не можемо визначити, який вплив мав Рютбеф на поетів сучасників і письменників наступних століть. Ніхто не посилається на нього. Якщо ми б постарались встановити інтелектуальний і моральний зв'язок між трувером XIII століття і його попередником або наступником за спільними ідеями чи якостями, ми стали б перед важким завданням. Треба було б досліджувати свідомі чи несвідомі імітації, а також особисте натхнення. У цьому випадку скоріше можна говорити про духовну передачу століття століттю, ніж людини людині. Однією з якостей властивих Рютбефу – це піднесеність думки, коли він розглядає великі питання свого часу. Багато з його поезій позначені таким же високим натхненням, що і найвизначніші поезії французької літератури. Його світогляд – це ще незрілий світогляд середньовічних громадян. Просякнутий здоровою життєвою мораллю, сторонній містицизму, він вже здатний до проблесків критичної думки і саме в цей період на літературній ниві і з'явився Рютбеф, талановитий і оригінальний поет, далекий нащадок вагантів, та перший видатний представник тієї прогресивної течії у французькій літературі, яка дала світу Війона, Рабле, Мельєра, Лафонтена.

Літератури про Рютбефа досить мало, до сьогодні не існує монографії, яка охопила би творчість Рютбефа в усій її повноті. Поетичних перекладів українською чи російською мовами теж дуже мало. Нам вдалося знайти лише чотири українські переклади. М. Терещенка таких поезій Рютбефа, як "Бегінки", "Гревська голота", "Весілля Рютбефа" та "Цілитель". Мало серйозної критичної літератури про Рютбефа і в самій

Франції, інтерес до цього письменника зріс там лише останніми роками. А на нашу думку, Рютбеф заслуговує і на монографії, і на переклади.

1. Bastin J., Faral E. *Onze poemes de Rutbeuf*. Paris, 1946. 2. Cohen. G., *Rutbeuf prefigure de Villon: Avant propos P.*, 1933 3. Jeanroy A, Langfors. *Edition de chansons sufiriques et bachiques*. Paris, 1921 4. Jubinal A. *Oeuvres completes de Rutbeuf en 3 vol*. Paris, 1874-1875. 5. Monnurd. *La satire francaise et. Rutbeuf*. *Bibliothique universale de Guneve*, 1842. 6. *Rutbeuf. Oeuvres co,plites publiees par E Faral. T I-II Paris*, 1977. 7. Teobalde. *Die Poesie des Troubadours. S. l. 1826* 8. Teobalde. *Leben und Werhe des Troubadours. S. l. 1829*

КОТИ ШАРЛЯ БОДЛЕРА

© Білик О.С., Домбровський Ю.О., 2000
ДУ “Львівська політехніка”

Присвячується пам'яті kota Мікі

Причина нашого вибору для перекладу трьох бодлерівських поезій, присвячених котам, була досить звичайною. Це любов до Бодлера, однієї з найвидатніших постатей у світовій поезії, та любов і пієтет до котів – найтаємничіших істот тваринного світу. І справді, чи може бути щось загадковіше за цих незрівнянних звіряток, вірних і підступних водночас, невибагливих і вередливих, добрих і шкідливих, прихильних і незалежних. Сплетіння цих взаємовиключаючих рис замішано на заворожуючій містиці їх зіниць на космічній енергетиці шовкової шерсті, погляд, що з першого разу оволодіває нами, прив'язує до себе ніжним і водночас найміцнішим ланцюгом – ось та тварина, яка є незмінним предметом нашої закоханості, у першу чергу інтелектуалів та артистів, і яку можна порівняти хіба що з найкращою в світі коханкою. Вони разом з нами у найщасливіші і найсумніші хвилини нашого життя, вгамовують пристрасті, лікують сплін і разом з тим від них ніколи не дочекаєшся рабської покірності, що існує у собак: приходять нізвідки, коли хочуть, відходять, коли захочуть, і нікому невідомі їхні дороги.

Кіт освоєний близько 4000 р. до Р.Х., у Нубії в Єгипті, від 2000 р. до Р.Х. стає домашньою твариною, оточеною пошаною і любов'ю. Єгипетська богиня радості і розваги Бастет, уособлення сексу, представлена як кішка або жінка з котячою головою (крім того, кішка асоціювалася з місяцем, а також присвячувалася Ізиді) [2,268]. Збереглася велика кількість єгипетських кладовищ з муміями котів. У античній Греції коти були особливістю (єгиптяни їх не продавали); навіть в еллінські часи митці зображали їх як малих тигрів. Коти у великій кількості появились лише за часів римського цезарства. Були шановані, на відміну від собак, бо не жалілися перед людиною і заховували незалежність.[5,529].

У середньовічній Європі коти були рідкістю. Згідно із медієвальною демонологією диявол охоче появляється у вигляді чорного kota, який разом із совою був улюбленим товаришем чарівниць.[3,239].